

100 שנה לפרוץ מלחמת העולם הראשונה 1914-2014

הנבואה של ז'בוטינסקי

כשנתיים וחצי לפני שפרצה מלחמת העולם הראשונה ניבא העיתונאי היהודי הצעיר זאב ז'בוטינסקי בדיוק מדהים את פריצתה ואת מאפייניה

מבוא

כשנתיים וחצי לפני שפרצה מלחמת העולם הראשונה ניבא העיתונאי היהודי הצעיר זאב ז'בוטינסקי (32) בדיוק מדהים את פריצתה ואת מהלכיה במאמרו "הורוסקופ" שהתפרסם בעיתון הרוסי הליברלי "אודסקי נובוסטי".² במאמר הזה, שראה אור ב־1 בינואר 1912, ניתח ז'בוטינסקי את התהליכים המאקרו־אסטרטגיים שלהערכתו יובילו באופן בלתי נמנע למלחמה אירופית שבהכרח תפתח למלחמת עולם, תקטול אנשים רבים ותזעזע את הסדר הבינ־לאומי.

ממה הסיק ז'בוטינסקי שמלחמה עולמית היא בלתי נמנעת?

אחת הסיבות לפרוץ מלחמת העולם - לצד גורמים רבים אחרים - הייתה פרסומיו של התיאורטיקן הצבאי האמריקני, אדמירל־משנה אלפרד תייר מהאן ב־30 השנים שבין 1883 ל־1913, שאחריהם - כך מתברר - עקב ז'בוטינסקי. מהאן קבע ששום מעצמה לא שמרה על כוחה בהיסטוריה בלא שהייתה לה שליטה בים. הניצחון הבריטי בטרפלגר (1805) הנציח, לפי מהאן, את שליטת הימית המוחלטת של בריטניה בימים. מהאן לא רק ניתח את אבני היסוד של העוצמה הצבאית, אלא גם צידד בהפעלת כוח צבאי להשגת מטרות לאומיות.

השילוב בין תבונה מאקרו־אסטרטגית לבין אידיאולוגיה לאומנית־מיליטריסטית מצא אוון קשבת בקרב מנהיגים ואנשי צבא - בייחוד בגרמניה ובבריטניה. קיסר גרמניה

זאב ז'בוטינסקי | 1 בינואר 1912: "לאירופה צפויה מלחמה גדולה, אותה מלחמה שהעולם כה מפחד ממנה ובו בזמן מחכה לה בסקרנות חולנית"

הכלכלית, תפגע במרקם החברתי והפוליטי, תביא "התמוטטות של כל מבנה החברה" ותחולל מהפכות עממיות. לפיכך לראשי המדינות לא יהיה כדאי לזוּם מלחמות וממילא הן לא תיזומנה אותן.⁴

תחזיותיו של בלוך התאמתו במלחמה הבורים הראשונה (1880-1881) והשנייה (1892-1902) בדרום-אפריקה שבהן הסב הכוח הבורי הקטן - עד לכניעתו - אבדות כבדות לצבא הבריטי. הן התאמתו גם במלחמת רוסיה-יפן (1904-1905), שבה הפתיעה יפן את העולם והביסה את רוסיה.

אף שבלוך חזה היטב את מהלכי המלחמה, הוא טעה בהערכתו שהיא לא תפרוץ, משום שהוא שם את מבטחו ברציונליות של המדינאים ושל המצביאים. ז'בוטינסקי, לעומתו, צדק כי הבין כי לא שיקולים רציונליים אלא רומנטיקה לאומית תניע את מקבלי ההחלטות של המעצמות לצאת למלחמה.

סיכום

אחרי כ-60 שנה שגו ראשי מדינת ישראל וכן ראשי צה"ל ואגף המודיעין במטכ"ל את השגיאה שממנה חמק ז'בוטינסקי: הם העריכו ב-1973 שלא תפרוץ מלחמה כי היא עומדת בניגוד להיגיון. אחרי תשעים שנה בדיוק קיבל הפסיכולוג הישראלי-אמריקני דניאל כהנמן פרס נובל לכלכלה על פיתוח תורת הערך המפתחת את התובנה של ז'בוטינסקי בתחום קבלת ההחלטות לכדי תיאוריה מדעית.

הלקח: למקבלי החלטות שונים יש גם היגיון שונה, ורבים מהם פועלים ממניעים רגשיים כמו כבוד לאומי, כפי שפעלו הקיסר הגרמני וילהלם השני ב-1914 ונשיא מצריים אנואר א-סאדאת ב-1973. זאב ז'בוטינסקי הצעיר הבין זאת יותר מרוב המצביאים והאסטרטגים לפניו ואחרי.

הערות

1. זהו פרק מתוך מחקר מקיף על תורת הביטחון של זאב ז'בוטינסקי הנערך במסגרת חוק ז'בוטינסקי בחסות משרד ראש הממשלה.
2. מכון ז'בוטינסקי ת-1912/2 עב
3. יוהנן ש. מלחמה ואסטרטגיה, מערכות 1990, עמ' 168-170 Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783*, Little, Brown and Company, Boston, 1890
4. הרבני, ש. עמ' 591-592

ד"ר אורי מילשטיין
היסטוריון צבאי

למקבלי החלטות שונים יש גם היגיון שונה, ורבים מהם פועלים ממניעים רגשיים כמו כבוד לאומי

הנבואה על קטלניותה של המלחמה

מתיאורו את התפתחות המלחמה הצפויה עולה שהוא התעמק בששת הכרכים של הוגה הדעות הצבאי, הבנקאי היהודי-פולני איוון בלוך, שטען כי אופי המלחמה השתנה. הסיבות לכך הן:

1. השכלולים באמצעי הלחימה - מקלעים אוטומטיים, אבק שריפה ללא עשן וארטילריה משופרת - גרמו לעליית כוחה של ההגנה. לפיכך תם עידן התמרון בקרב.
2. התפתחות הצבאות הלאומיים ההמוניים מאז המהפכה הצרפתית. המסקנה: המלחמה הבאה, אם תפרוץ, תהיה בעלת אופי סטטי, סדרה של מעשי טבח נוראיים, מלחמת חפירות ארוכה ויקרה מאוד שתסתיים בקסטרופה וללא הכרעה צבאית. היא תביא לשיתוק המערכת

הוגה הדעות הצבאי, היהודי-פולני איוון בלוך | המלחמה הבאה, אם תפרוץ, תהיה בעלת אופי סטטי, סדרה של מעשי טבח נוראיים, מלחמת חפירות ארוכה ויקרה מאוד שתסתיים בקסטרופה וללא הכרעה צבאית

וילהלם השני הורה להנפיק עותק מספרו של מהאן "השפעת הכוח הימי על ההיסטוריה" לכל אחת מאוניות הצי הגרמני. תיאוריית מהאן הניעה את גרמניה לבנות צי גדול. המהלך הזה הניע את בריטניה לחדש את הצי שלה. החל מרוץ חימוש יקר בין כל המעצמות האירופיות ובייחוד בין גרמניה לבריטניה.³ לא רק וילהלם השני, אלא גם ז'בוטינסקי קרא את מהאן והבין את השלכות ההגות שלו. הוא כתב במאמרו:

"לאירופה צפויה מלחמה גדולה, אותה מלחמה שהעולם כה מפחד ממנה ובו בזמן מחכה לה בסקרנות חולנית. מלחמה במרכז אירופה בין שתיים (או יותר) מעצמות תרבותיות, ממדרגה ראשונה, המזוינות בכל הטכניקה השיגעונית של זמננו, בהשתתפות חיל היבשה, הים, התת-ים והאוויר, במספר קורבנות אדם שלא ישוער ובהפסדים כספיים ענקיים כאלה, שספרות החשבון לא יספיקו להם. מלחמה מוכרחה לפרוץ בין אנגליה וגרמניה. השאלה רק אם תצטמצם בין שתי המדינות הללו בלבד... אין למנוע את המלחמה כשם שאין למנוע ערב אחרי יום. על כך אי-אפשר שתהיינה שתי דעות".

ז'בוטינסקי ניתח במאמרו את מקור עוצמתה של בריטניה: "שלטון גמור בימים. אלמלא הוא לא היה יכול האי הקטן המוקף ערפילים לא לכבוש ולא להחזיק את כל השטחים הענקיים המאוכלסים במאות מיליונים והרחוקים רבבות מיל מן המרכז... איבוד השלטון הימי הוא ראשית הסוף. מגוחך לחשוב שאנגליה תשלים עם כך". אבל, לדבריו, גרמניה "רוצה להתחרות עם שליט האוקיינוסים. המדיניות הגרמנית נגררת כאן יותר אחרי אמביציה של מנהיגיה מאשר אחרי הצורך האמיתי". הוא העריך שבגלל רצונה של גרמניה לא ליפול בעוצמתה מבריטניה ובגלל רצונה של בריטניה לנטרל את האיום על הדומיננטיות שלה בימים, תפרוץ מלחמה בין שתי המעצמות, וזו תגרור לפחות את כל מדינות אירופה.

"בשדה מלחמה גדולה תתמלא אווירת שיגעון מדבקת. בעומק הנשמה יתעוררו חושים נסתרים, שאיפות מדוכאות, קולות תאוה יתפרצו, חשבונות ישנים יעלו על השולחן. האווירה תהיה סוערת, ופתאום מישהו יצעק בקול וידחוף את שכנו. זה יתעורר ויגיב, והכול מוכן כבר, הכול נדלק, וההיאבקות העולמית התחילה".